הדיאלוג הרוג׳ריאני: לאפשר, לקבל, להצמיח

דור הררי

כשאני מתבונן בעולם אני פסימי.
כשאני מתבונן בבני אדם אני אופטימי.

קרל רוג׳רס

הדיאלוג בין קרל רוג׳רס למרטין בובר

בשנת 1957 נפגשו מרטין בובר וקרל רוג׳רס במשך למעלה משעה לפני קהל. מפגש יחיד בין שני אישים מהבולטים בתחומם במאה ה־20, אשר הקדישו את מרבית פועלם להבנת טבע האדם כפי שבא לידי ביטוי במערכות יחסים בין־אישיות. אירוע חגיגי ויוצא דופן זה התרחש בערבו של יום חמישי, 18 באפריל, באודיטוריום המפואר והיוקרתי של אוניברסיטת מישיגן. מרטין בובר, בן 79, פילוסוף נודע של הדיאלוג, בביקורו השני בארצות־הברית, הוזמן לסדרת הרצאות לכבודו בבית הספר לפסיכיאטריה של וושינגטון. הכומר מרטין דה־ויט, המתאם לענייני דת של אוניברסיטת מישיגן, ניצל את ההזדמנות להזמין את בובר לקמפוס למפגש יחיד. המפגש תוכנן כדיאלוג פומבי בין בובר לבין קרל רוג׳רס. רוג׳רס, אז בן 55, כבר היה מוכר ומוערך בקרב הקהילייה הפסיכולוגית כמפתח התיאוריה על "הפסיכותרפיה שבמרכזה הלקוח", ונחשב לבעל כישורים ייחודיים בתחום הראיון.

הרעיון המקורי היה שרוג׳רס יראיין את בובר, תוך בחינה של קווי הדמיון והשוני בין גישתו הדיאלוגית של בובר לגישתו של רוג׳רס לפסיכותרפיה. איש לא שיער את ההשפעה והתרומה ארוכות הטווח של הדיאלוג שהתפתח בין שני האישים הללו. פרשנים רבים, הן של בובר והן של רוג׳רס, התייחסו לאורך השנים לדיאלוג הזה כמקור להבנה ופירוש של הגותם של שני האישים. הדיאלוג הספונטני שהתפתח על הבמה, אל מול ארבע מאות מאזינים נרגשים, חרג מהתבנית המקורית של מראיין ומרואיין, ואיפשר לשני הדוברים לשטוח את רעיונותיהם בצורה שוויונית.

בחינה של התמליל של אותו דיאלוג מעלה שאלות מעניינות על אודות המרכיבים באישיותם או בהשקפת עולמם של שני הדוברים, שהובילו לאותה

התפתחות מרתקת של הדיאלוג הייחודי הזה. הדיאלוג הוקלט על סרט הקלטה, ולימים שוכתב בכמה גרסאות (Anderson and Cissna, 1997), תהליך שעורר לא מעט דיונים ומחלוקות באשר לאופי השיכתוב ונאמנותו למה שהתרחש על אותה במה, כאשר כל תמליל לווה בפרשנויות וניתוחים מגוונים. הראשון ששיכתב את הדיאלוג היה רוג'רס עצמו, ששלח בינואר 1958 עותק לבובר, עם ההקדשה: "מזכרת מרגעי הדיאלוג המועטים שלנו" (Anderson, 1997).

אירוע חשוב זה והדברים המאתגרים שנאמרו בו ראויים לאזכור במיוחד בהקשר של קובץ המאמרים הנוכחי, העוסק בדיאלוג בכלל ובגישות שונות לדיאלוגים בחינוך בפרט. מי שיטרח ויקרא את התמליל יוכל לעמוד על התפיסה הדיאלוגית של כל אחד מהדוברים, על הדומה והשונה שביניהם, אך גם על האופן שבו שניהם מיישמים את גישותיהם הלכה למעשה.

רוג'רס הכין במקור תשע שאלות, ונתן לראיון מבנה מתפתח, כשהוא מתכנן להתקדם מן הקל אל הכבד. כבר בפתיחה, ולאורך השיחה כולה, ניתן לזהות איך הוא מקדם את הרעיון שהמטפל (במקרה זה המראיין), כמו הלקוח (המטופל, בשפתו של רוג'רס), לומד ונתרם מהתהליך הטיפולי. שאלתו הראשונה לבובר חוזרת לאורך הדיאלוג בכמה צורות, ומבטאת סקרנות אינטלקטואלית צרופה: "באיזה אופן רכשת את הידע המעמיק שלך על טבע האדם ועל יחסים בין־אישיים, ללא הכשרה בפסיכותרפיה?" בובר מהמהם, מחייך כנראה, ומתחיל בתשובה מפורטת הפותחת ב"זו שאלה ביוגרפית משהו... איני כה זר לפסיכיאטריה..." והוא מספר, כי בלימודיו הקדיש שלושה סמסטרים ללימודי פסיכיאטריה, ולא התכוון כלל להיות פסיכיאטר.

במשך כמה דקות רוג'רס מיישם עקרונות שעליהם כתב ולימד במודל שלו לראיון וטיפול, תוך שהוא מהמהם ומהנהן בהקשבה, משקף, חוזר בנועם על חלקי משפט וסיומות בלי לתקן או לבקר, או לשפוט פרטים שבובר מוסר. הוא מטפח אווירה מכבדת ולא שיפוטית בשיחה. רוג'רס מקבל אחריות על מרכיבים צורניים בדיאלוג, כמו אופן הישיבה, ובמיוחד הדאגה להקשבה של הקהל והתייחסות לממד הפומבי.

על הבמה נכח, נוסף לבובר ורוג'רס, גם פרופ' מוריס פרידמן, מרצה צעיר לפילוסופיה שהתמחה בגישתו של בובר והקדיש חלק מעבודתו המחקרית להשוואה בין בובר לרוג'רס. בסיום הראיון, בדברי תודה נרגשים, ציין פרידמן את העובדה כי למעשה התקיים "טריאלוג", כששני הדוברים הופכים את הקהל לשותף בשיחה, למרות היותו שותף פסיבי וקשוב.

עד מהרה מעמיק הדיאלוג לסוגיות מהותיות, מחדד הבדלים בין גישותיהם, כשבמוקד מציב רוג'רס את ההקבלה שהוא מנסה לעשות בין גישתו הדיאלוגית של בובר לתיאוריה של רוג'רס על יחסי מטפל־לקוח והסיטואציה הטיפולית.

גישתו של בובר זוכה לפרק חשוב בקובץ הנוכחי, ועל כן ברצוני להתייחס דווקא לכמה מהנקודות המרכזיות שהעסיקו את רוג׳רס, אשר עלו באותו דיאלוג פומבי מרתק – נקודות שיובהרו בהמשך המאמר ביתר פירוט.

בתחילת הראיון, שנפתח בהיכרות ואנקדוטות ביוגרפיות, עובר רוג׳רס לברר את מה שניתן להגדיר כסוגיית ההדדיות והשוויון בטיפול. באותה תקופה היה רוג׳רס עסוק בהכנת מאמר שפירט בהרחבה את החשיבות הרבה שהוא ייחס למה שכינה ״רגעים״ או ״מומנטים״ בטיפול – נקודות מפנה או אירועים משמעותיים, שבהם התקשורת נעשית דרוכה, ואפשר להתחיל ולזהות בהם את הצמיחה המיוחלת בתהליך הטיפולי. רוג׳רס האמין שהדיאלוג הטיפולי הוא במהותו עניין של ״רגעים״, והתקרב בכך לרעיון דומה של בובר. בהקשר זה רוג׳רס מציין כעבור שנים, במאמר שכתב, כי למרות העובדה שבהיותו המטפל הוא תורם להיווצרות ה״רגע״, ועל כן ניתן לראות את היחסים בטיפול כלא־שוויוניים, הרי שב״רגע״ עצמו כל העניינים האלו (הדדיות ושוויון) נעלמים. רוג׳רס מרמז כאן על אותם גורמים ״מאפשרים״, שהוא עסק בהם לאורך כל שנות עבודתו (שוויון, קבלה ואישור בלתי מותנים, ואמפתיה), ועל כך שבמפגש הטיפולי מתרחש שינוי אצל שני הנוכחים, גם אם נדמה שהלקוח משתנה יותר. בובר, בדומה, ביטא את דאגתו מהעדר הזכות שלו לחולל שינוי אצל הזולת אלא אם הוא עצמו פתוח לשינוי. לרוג׳רס חשוב היה להדגיש, שהסיטואציה אינה לעולם עם ״שוויון מלא״, אולם באותם רגעים שבהם ככל הנראה מתחולל השינוי, היחסים נחווים באופן דומה על ידי שני המשתתפים.

הסוגיה הבאה שרוג׳רס בחר להעלות בדיאלוג עסקה במפגש של האדם עם עצמו, ״המפגש הפנימי״, וההמשגות הקשורות בנושא זה. רוג׳רס רצה לחדד את ההבדל בינו לבין בובר בעניין זה. בובר טען כי להפתעה יש תפקיד חשוב בדיאלוג. רוג׳רס, בהסכמה, מתייחס לאותו מפגש שיש לאדם עם חלקים שזרים לו בחוויותיו, בזמן שהוא חולק אותן עם זר. לרוג׳רס חשוב שהאדם ילמד ויכיר את החלק האחר שבו, יותר מאשר יתפעל ויתרגש מן הגילוי. בובר הדגיש שהדיאלוג האמיתי מתרחש בין אחד לבין האחר, ולא בתוך האחד או האחר. היצירה החדשה, על פי בובר, מתרחשת בתחום הבין־אישי ולא התוך־אישי. לטענתו, זה מה שמתרחש גם בסיטואציה הטיפולית, אך היא אינה שוויונית, ויש גבול להדדיות שבין מטפל למטופל. אולם גם שם ניתן להגיע לדו־שיח.

בובר חולק בבירור על ההנחה של רוג׳רס בדבר קיום קבלה ללא תנאי בסיטואציה הטיפולית, ומתפשר על מושג ה״אישור״. אישור מבוסס על ההכרה ב״אחרות״ של המטופל גם ללא קבלה או אפילו אי הסכמה. עמדתו של בובר ביחס לדיאלוג אומרת, שהאישור להיותו של הזולת שותף לדו־שיח

אינו מותנה בקבלה, בהסכמה, בשוויון או בסימטריה. עבור רוג'רס, הבסיס לכל אינטראקציה מצמיחה הוא קבלה ללא תנאי. ניתן למקד את ההסכמה ביניהם סביב סוגיה זו בכך ששניהם מקבלים את ההכרח בהדדיות לגבי האישור. במילים אחרות, כשם שהמורה מאשר את התלמיד כאדם וכתלמיד, התלמיד מאשר את המורה כאדם וכמורה, וכך כמובן גם ביחסי מטפל ומטופל. רוג'רס טען כי לאדם יש צורך פנימי מובנה לפגוש אחרים ולהיות איתם בדיאלוג, אבל לפני שהוא פוגש את האחר הוא חייב לפגוש את עצמו. על מנת ליצור עם האחר משהו משמעותי על האדם להכיר את עצמו, כך שיוכל להביא אל המפגש את "האני האמיתי", שהוא מרכיב מרכזי באישיותו.

בהמשך השיחה עובר רוג'רס לשאלה הגדולה על אודות טבע האדם, כשהוא מצהיר בראשית דבריו, כי מניסיונו בעבודה טיפולית הוא גילה שטבע האדם, לרוב, הוא דבר שיש לתת בו אמון. רוג'רס שוטח כאן את תפיסתו, שהתבססה זמן רב לפני פגישתו עם בובר, שטבע האדם חיובי מיסודו, וזאת במסגרת עימות מוצהר עם הנחות היסוד של הגישה הפסיכואנליטית, גישתו השלטת של פרויד. בהמשך הדיאלוג, באחת ההזדמנויות הבודדות שבהן מתבטא רוג'רס באופן נחרץ, הוא מדגיש כי כמטפל הוא לעתים קרובות אינו "מקבל" את המציאות של הלקוח (קבלה במובן הסכמה), בה בעת שעליו לקבל את הלקוח כמציאותי (קבלה במובן אישור). בובר, בעדינות, חולק על רוג'רס, ואומר במה שיכול להתפרש כאירוניה עדינה, שהוא עצמו כמובן אינו מטפל.

לקראת סוף הדיאלוג, כשעה וארבעים דקות מראשיתו, כאשר רוג'רס כנראה חש שיש מתח בין משימתו כ"מאפשר" לבין רצונו להגיב לבובר, הוא שב וביטא נחרצות את עמדתו, שהוא מאמין גדול ביכולתו של האדם לצמוח. בובר משיב לרוג'רס בציטוט ממאמר של רוג'רס שקרא, ומבטא הסכמה מתונה עמו, תוך שהוא מדגיש כי אדם הוא זה אשר נמצא בקשר אמיתי עם העולם, ביחסי גומלין עם העולם, בכל הנקודות שהעולם יכול לפגוש אדם. רוג'רס השיב בהנהון, ובאמירת "נכון". הקהל הגיב במחיאות כפיים, ולא ברור אם היה זה למי משני הדוברים או לשניהם כאחד, או שמא לסימן שקיבלו לסיים את המפגש, שהתארך הרבה מעבר לתכנון.

קרל רוג'רס, 1902־1987: אדם ותיאוריה

קרל רנסום רוג'רס נולד באוק־פארק, אילינוי. בן רביעי מתוך שישה במשפחה גדולה ומלוכדת, שטיפחה עבודה קשה ועמדות פרוטסטנטיות שמרניות. בנעוריו עבר עם משפחתו לחווה ושם החל להתעניין בחקלאות ובמדע. עם

סיום לימודיו בקולג' עבר לאוניברסיטת ויסקונסין, שבה סיים את לימודיו ב־1924. את המשך לימודיו עשה בניו־יורק, תחילה בסמינר תיאולוגי, עם כוונה להכשיר עצמו לכהונה דתית, אך שם גם נחשף לראשונה לרעיונות ליברליים ופילוסופיים בהקשר של הדת. בהמשך למד במכללה למורים באוניברסיטת קולומביה, שם נחשף בצורה משמעותית לרעיונותיו של ג'ון דיואי, שממנו הושפע רבות, אבל גם נחשף לראשונה לפסיכולוגיה קלינית.

ראשית התנסותו הייתה בפסיכולוגיה חינוכית. הוא סיים ב־1928 לימודי תואר שני, ודוקטורט ב־1931, שניהם מאוניברסיטת קולומביה. את הכשרתו הבסיסית כקלינאי עבר, כמו רבים מבני דורו, בהשפעה חזקה של הגישה הפרוידיאנית, והתמחה בעבודה עם ילדים. באותה תקופה הושפע מעמדותיו של אוטו ראנק, שנחשב לחתרן רעיוני במחנה הפרוידיאני.

ב־1940 מוזמן רוג'רס לקבל מינוי של פרופסור באוניברסיטת אוהיו, מה שמסמן עבורו שינוי מעבודה קלינית לעבודה אקדמית, ואז הוא גם מתחיל לנסח בכתב את רעיונותיו על העבודה הטיפולית. ב־1945 הוא עובר לאוניברסיטת שיקגו, ושם הוא גם מייסד קליניקה ראשונה לייעוץ בגישתו המכונה "טיפול שבמרכזו הלקוח". מאז אותה תקופה מעמדו כמטפל, מרצה וחוקר הולך ומתבסס, והוא נהיה לאחת הדמויות המרכזיות והמשפיעות בקהילייה הפסיכולוגית והאקדמית בארצות־הברית ובעולם. הוא מפרסם, זוכה בפרסים ובהכרה בין־לאומית רחבה, ולימים נקשר שמו יחד עם אברהם מאסלו כאחד מאבות "הזרם השלישי בפסיכולוגיה", שנקרא גם הפסיכולוגיה ההומניסטית.

הרעיונות שהדריכו אותו באותם ימים שבהם התגבשה התיאוריה שלו היו אינטגרציה של השפעות רבות שאליהן נחשף, מה שמבטא את גישתו ההוליסטית והיכולת לחבר בין מרכיבים שונים וליצור תמונה מורכבת ואחידה של רעיונות. האמונה ביכולתו של האדם לפעול במרחב מרובה אלטרנטיבות, תפיסת האדם השלם, והאמונה שהלקוח לרוב יודע טוב יותר מהמטפל כיצד להתקדם, היו הבסיס לתיאוריה המקיפה שפיתח רוג'רס, וזו התפרסמה לראשונה בספרו *טיפול שבמרכזו הלקוח* (Rogers, 1951). בשנות ה־60 וה־70 פרסם רוג'רס גרסאות מעובדות, מקיפות ומתקדמות של המודל הראשוני שלו, כשהוא נאמן לאותם רעיונות מקוריים.

התיאוריה של רוג'רס היא קלינית במהותה, במובן זה שהיא מבוססת על שנים של ניסיון בפרקטיקה עם מטופלים. זו תיאוריה עשירה ובשלה, ומשקפת תהליך התגבשות ארוך ויסודי על בסיס ידע עיוני ומעשי רחב. רוג'רס מאמין **בטבע האדם ורואה אותו כטוב מיסודו ובריא**, בוודאי לא רע וחולה. למעשה הוא רואה בבריאות הנפשית נטייה טבעית, בעוד שחולי נפשי, סטיות

ועבריינות הן הפרעה בנטייה הטבעית. קל לזהות בנקודת מוצא זו עמדה מתנגדת וריאקציונית הן ליסודות הנצרות והן לרעיונותיו של פרויד, שניהם מבסיסי הכשרתו המוקדמת של רוג׳רס.

רוג׳רס מפתח תיאוריה פשוטה ביסודה, המציגה כוח מניע יחיד להתנהגות אנושית, והוא **הצורך במימוש עצמי**. זהו הגורם המוטיבציוני העיקרי להתנהגות אנושית, שחורג בהרבה מן הדחף הבסיסי להישרדות, אל תשוקה כוללת ומקיפה. בניגוד למאסלו, ובדומה לאלפרד אדלר 40 שנים לפניו, הוא מבסס את מודל האדם שלו על יצר יחיד שבאמצעותו ניתן להסביר כל התנהגות. הוא מדגיש כי ההתקדמות לעבר מימוש עצמי תיתכן רק אם היחיד יכול ליצור הבחנה ברורה בין דרכי התנהגות מקדמות ומסיגות. אין קול פנימי שמדריך את האדם בתנועתו, אך הוא יכול להגיע לידיעה או לתובנה בדבר המשמעות או המגמה של בחירותיו, וכאשר יגיע לידיעה כזו הוא לעולם יבחר בכיוון של התקדמות ולא נסיגה.

הזיקה בין רוג׳רס לאדלר, בן דורו של פרויד, ומייסדה של גישה פסיכולוגית חשובה בזכות עצמה (״אינדיווידואל פסיכולוגיה״), מקבלת ביטוי בהתייחסות מאוחרת לאדלר מצד רוג׳רס ושותפיו הרעיוניים. סמוך למותו כתב אברהם מאסלו, שותפו של רוג׳רס לביסוס הזרם ההומניסטי בפסיכולוגיה:

> לדידי, אלפרד אדלר מתברר יותר ויותר צודק ככל שחולפות השנים. ככל שהעובדות מתבררות, הן תומכות יותר ויותר בתפיסת האדם שלו [...] במיוחד [...] הדגש ההוליסטי שלו.

ויקטור פראנקל, קרל רוג׳רס ומאסלו שבו והדגישו את חובם האינטלקטואלי לאדלר, כשהם מדגישים את גישתו הפילוסופית, לפיה בני האדם מונעים לקראת מטרה, ויש להבינם כמורכבים יותר מפקעת של דחפים ביולוגיים. רוג׳רס, כאדלר בשעתו, ראה באדם יצור הפועל בשדה פנומנולוגי (במציאות סובייקטיבית), ולא כמגיב למציאות חיצונית. במילים אחרות, היחיד מתייחס באופן סובייקטיבי לחוויותיו, והדרך היחידה שבה ניתן להתקרב אליו היא באמצעות אמפתיה, וגם אז לעולם לא יהיה אפשר להבין את עולמו עד הסוף. אפשר להבין את קירבתו האידיאולוגית של רוג׳רס לאדלר גם על רקע התנגדותם המשותפת להנחות היסוד הפוזיטיביסטיות, הדטרמיניסטיות והפסימיסטיות המאפיינות את תפיסת טבע האדם של פרויד.

שוב, בדומה לאדלר, רוג׳רס טוען שהאדם הוא **יצור חברתי** ובמהלך מימושו העצמי הוא גם פיתח חברה ותרבות. הוא מניח כי כל יצור יודע מה טוב עבורו, וזוהי תוצאה של תהליך אבולוציוני. במסגרת האבולוציה האנושית למדו בני האדם להחשיב במיוחד **יחס חיובי** – מושג כוללני המאגד בתוכו אהבה, חיבה,

דאגה ואכפתיות. יחס חיובי הוא תנאי הכרחי להתפתחות תקינה. נוסף לכך למדו בני האדם להחשיב מאוד **תחושת ערך חיובית** – מה שמכונה דימוי עצמי חיובי. תחושה כזו מתפתחת הודות ליחס חיובי ותחושת ערך חיובית שמועברים לנו על ידי הסביבה במהלך ההתפתחות. ללא אלה לא יוכל אדם לממש את הפוטנציאל הגלום בו ולהיות מה שיכול היה להיות.

יחד עם זאת, החברה האנושית יצרה במרוצת הזמן מערך של תנאים והגבלות על תחושת הערך החיובית. החברה לא מספקת ליחיד את הצורך הבסיסי שלו באשר הוא, אלא מתנה את מתן הערך החיובי בעמידה בכללים ובדרישות שהחברה יצרה לשם שימורה. לזה קורא רוג׳רס **יחס חיובי מותנה**, או במילים אחרות, כוח חזק שגורם לנו להתכופף ולהתאים עצמנו לתנאים ודרישות ולו רק כדי לקבל אותו יחס חיובי. ״ילד טוב״, המציית לכל הדרישות, אינו בהכרח ילד מאושר, שמח או בריא בנפשו. במהלך ההתפתחות מולך אותנו תהליך זה לבניית **תחושת ערך חיובית מותנית**, או בפשטות, אנו אוהבים את עצמנו רק אם אנחנו עומדים בסטנדרטים ובציפיות שהציבו לנו, ולא כתוצאה ממימוש עצמי של הפוטנציאלים שלנו. במשך הזמן אנחנו מתקשים לעמוד בציפיות ובתנאים הללו ומאבדים את תחושת הערך העצמי. למעשה, מי שזכה ליחס חיובי (בלתי מותנה) והודות לכך פיתח תחושת ערך חיובית יפַתֵּחַ ״אני אמיתי״. בעוד שזה אשר נאלץ להתמודד עם יחס חיובי מותנה, ומפתח תחושת ערך עצמי מותנית, יפתח ״אני אידיאלי״. הפער בין שתי תבניות מופשטות אלה, ״האני האמיתי״, ו״האני האידיאלי״ הוא שיגדיר בסופו של דבר את עוצמתם של ההפרעה או הסבל של היחיד.

״האני האמיתי״ הוא מה שהיית אמור להיות מתוך מימוש הפוטנציאלים שבך. ״האני האידיאלי״ אינו אמיתי, הוא בלתי מושג, לעולם מייאש, ויוצר סטנדרט בלתי אפשרי. כאמור, הפער בין שני המבנים הללו הוא שמגדיר את ההפרעה הנפשית, או כפי שרוג׳רס קורא לה נוירוזה. היחיד לומד לזהות אותם מצבים מאיימים בהם יבלוט הפער בין האני האמיתי לזה האידיאלי. לקראת מצבים אלו מתעוררת חרדה אשר מאלצת את היחיד לפתח הגנות. הטרגדיה של הנוירוזה היא שככל שההגנות המופעלות משרתות את היחיד טוב יותר נשמר הפער בין ״האני האמיתי״ לאידיאלי ואף גדל – מעין נבואה פתולוגית שמגשימה את עצמה. במהלך התפתחות הילד התהליך הזה מקבל ביטוי חריף במיוחד: כאשר הילד זוכה ליחס חיובי הרי שכל משאביו מושקעים במימוש עצמי, מה שמאפשר לו לצמוח ולממש את הפוטנציאל שלו בכל נקודת זמן. בעוד שכאשר הוא אינו זוכה ליחס כזה, דהיינו מקבל יחס חיובי מותנה, הוא משקיע את כל משאביו להשגת היחס הרצוי (חיובי בלתי מותנה) ולא למימוש עצמי. בכך הוא למעשה מעכב את התפתחותו, נהפך לתת־משיג ובונה ״אני

שקרי", שמאפשר לו לשרוד במציאות המורכבת שבה הוא נתון.

למרות הכשרתו והצטיינותו בעבודה קלינית, רוג'רס עסק בהבנת האדם הבריא, המתפקד, המממש את עצמו. בדומה למאסלו, שותפו לביסוס הפסיכולוגיה ההומניסטית, הוא שרטט קווים לדמותו של האדם השלם, הבריא, המתפקד, ואלה הם: **פתוח** להתנסויות ולעצמו, סקרן, מקבל את המציאות, חופשי מחרדות והגנות; **מתקיים בהווה**, לא במנותק מעברו או ממשאלות לעתיד, אך חי את המציאות ומוקיר אותה; **מממש עצמו**, במובן של קשר עם האני האמיתי; **חופשי לבחור**, אוטונומי, מזהה אלטרנטיבות ולוקח אחריות על הבחירות שלו; **יצירתי**, נועז, מועיל, תורם ומשמעותי לחברה ולסביבתו.

יסודות הגישה של רוג'רס לא עברו שינויים רבים מאז שהוצגו בסוף שנות ה־50 של המאה ה־20. הוא המשיך לחקור, לכתוב ולפרסם, וכמובן לטפל, אולם עקרונות גישתו נשארו מגובשים ולא עברו שינויים מהותיים. רבים מרעיונותיו עוררו שפע של פעילות אקדמית מחקרית ונתנו השראה לכיווני חשיבה נוספים בפסיכולוגיה ובפסיכותרפיה של סוף המאה ה־20, וכמובן בתחומי דעת אחרים, וביניהם שדה החינוך, כפי שיידון בהמשך.

מבקריו של רוג'רס טענו במרוצת השנים שגישתו נאיבית, בעיקר בשל המשקל הנמוך שרוג'רס מייחס למכלול של חוויות לא מודעות אשר משפיעות על דפוסי התנהגותו של אדם, לעומת המשקל הכבד שהוא נותן לדיווח המודע והסובייקטיבי שלו. קשה לחשוד ברוג'רס שהוא לא היה מודע לכל מה שהאדם עשוי להיות לא מודע לו. אולם הטענה החשובה שהוא מבטא בהקשר של התפתחות הילד והתפקיד המניעתי השמור להורים בתהליך החינוך, היא שהרבה ממה שמחולל תהליך ההדחקה (שהגישה הפסיכואנאליטית רואה בו אחראי לרבות מצרותיו של האדם) יכול להימנע אם ההורים יספקו אותו יחס חיובי בלתי מותנה, כפי שתואר לעיל.

רוג'רס זכה לתהילת עולם בעיקר בגין התיאוריה הטיפולית שלו, זו שכינה "פסיכותרפיה שבמרכזה הלקוח". את מודל האדם שתואר לעיל הוא גיבש מתוך העבודה בקליניקה, על בסיס ההנחות שהניח בגישה הטיפולית הייחודית שהשפיעה עצומה על שדה הפסיכותרפיה ותחומים אחרים, ומשפיעה עד היום. גם גישתו החינוכית שתוצג בהמשך היא יישום של התיאוריה הטיפולית. השם עבר כמה גלגולים. במקור קרא לה רוג'רס "תרפיה לא־מכוּוֶנת" (non-directive therapy), בעיקר משום שהאמין שאל לו למטפל "להוביל" את המטופל, אלא עליו להיות נוכח עבורו בעודו מוביל בעצמו את התהליך.

במהלך עבודתו הבין רוג'רס שגישתו "הלא־מכוונת" בכל זאת "מכוונת" את

הלקוח. במילים פשוטות, הלקוח מחפש את הכוונתו של המטפל, וימצא אותה גם אם המטפל יתאמץ לא לכוון. לפיכך הוא שינה את שם הטכניקה שלו ל"תרפיה שבמרכזה הלקוח" (client-centered therapy), כשהוא ממשיך להיות משוכנע שהלקוח הוא זה שתפקידו לומר מה לא בסדר, לאתר דרכים להתקדם, והוא אשר מחליט על סיום העבודה הטיפולית. הוא האמין שהמוקד הוא הלקוח, גם כשגודל השפעתו של המטפל על התהליך היה ברור. עבור תרפיסטים רבים כינוי זה היה קצת מרגיז, משום שהם סברו כי מאז ומעולם הם ממוקדים בלקוח. אולם מי שהבין את הלך מחשבתו של רוג'רס זיהה בה תגובה לפרויד, אשר רבים סברו כי הציב את המטפל במרכז המעשה הטיפולי, ואף האדיר אותו לדרגת רב־מג, מסתורי, כל־יודע וכל־יכול.

היום, למרות השימוש בשני המינוחים שהוזכרו לעיל, עבור רבים מדובר ב"טיפול רוג'ריאני", או בפרספקטיבה רחבה יותר, פילוסופית, "דיאלוג רוג'ריאני". העובדה שהמתודה של רוג'רס יושמה כמעט על כל הנחות היסוד שלה בשדות אחרים, ושדה החינוך במיוחד, כפי שיובהר בהמשך, מצביעה, שוב, על תפיסתו ההוליסטית ורחבת האופקים של רוג'רס, שהצליח לחרוג מחדר הטיפולים.

רוג'רס אהב לתאר את גישתו במילים "תומכת, לא בונה־מחדש" (supportive, not reconstructive), והתכוון לעמדה המסייעת אך גם מאפשרת לילד ולאדם ללמוד לבד ולהתנסות בחוויות של הצלחה וכישלון כאחד. תפקיד המטפל הוא להביא את הלקוח לאוטונומיה, לתחושת עצמאות תוך לקיחת אחריות, ולשחרור מהתלות במטפל. על הלקוח לבחון לבד את התובנות שלו, מחוץ לחדר הטיפולים, בעוד שגישה סמכותנית בטיפול עשויה לחולל נפלאות בהתחלה, אך בסופו של דבר יוצרת אדם תלותי.

רוג'רס מוכר גם כ"אבי השיקוף". שיקוף הוא טכניקה טיפולית ייחודית, מורכבת, שלעתים מיושמת באופן שגוי. הכוונה לשקף כבמראה, או "להחזיר", תקשורת ומסרים רגשיים. תפקידו המרכזי של כלי זה הוא להעביר מסר לדובר, ללקוח, שהמטפל אכן קשוב, דרוך וחשוב לו להבין את שנאמר. בדרך זו המטפל גם נותן ללקוח להבין מה הוא מנסה לשדר. השיקוף צריך להיעשות בזהירות וברגישות מרביות. מטפלים צעירים ואחרים שמשתמשים בכלי זה נוטים לשקף כשהם חוזרים באופן מכני על משפטיו של הלקוח. לא מעט פארודיות על הפסיכותרפיה ניזונו משימוש שגוי ומופרז בטכניקת השיקוף, ותרמו לסטריאוטיפיזיה של הטיפול הרוג'ריאני. כמו שרוג'רס הדגיש, השיקוף צריך לבוא מהלב.

זה המקום לפרט את דרישותיו של רוג'רס מהמטפל, ומיד יתברר שגם מהמחנך, במובנים רבים:

1. **אמינות**, יושר, אותנטיות.
2. **אמפתיה** – היכולת לזהות מה הלקוח מרגיש, ויכולת להעביר לו זאת.
3. כבוד, **קבלה**, יחס חיובי בלתי מותנה.

מבחינת רוג'רס מדובר בתנאים הכרחיים ומספיקים. איכויות אלה די בהן לקדם את הלקוח גם במקרה שלא ייעשה שימוש בשום "טכניקה" טיפולית מקובלת. זו אכן דרישה גבוהה ממטפלים, בפרט אם מביאים בחשבון שמדובר בבני אדם. אבל כאמור, רוג'רס לא ויתר על האופטימיות ביחס לבני האדם.

הדיאלוג הרוג'ריאני בחינוך

חופש ללמוד (רוג'רס, 1973), ספרו החשוב ביותר של רוג'רס העוסק ישירות בחינוך, ואחד הטקסטים המכוננים בחינוך בכלל, הופיע ב־1969, כאשר רוג'רס כבר נחשב לפסיכולוג מחונן ורב השפעה. כפי שצוין, בראשית הכשרתו המקצועית הוא למד במכללה למורים של אוניברסיטת קולומביה, והושפע רבות ממשנתו של ג'ון דיואי. גם התמחותו בפסיכולוגיה חינוכית וסקרנותו הטבעית ציידו אותו בתובנות חשובות וגם בתהיות רבות על המעשה החינוכי. בהקדמה לספר מביא רוג'רס ציטוט מוכר (ובשעתו – נועז) של אלברט אינשטיין:

> בעצם, רק בדרך נס לא החניקו שיטות ההוראה המודרניות את הסקרנות הצרופה לחקור ולדרוש. כי מלבד עידוד זקוק צמח עדין זה, בראש ובראשונה, לחופש. בלעדיו הוא נידון, לבטח, לקמילה ולכיליון.

רוג'רס כתב מחוץ לשדה החינוכי, מתוך העשייה הקלינית, ובמעמדו המבוסס כפסיכותרפיסט פרץ דרך והיה למחדש נועז. דבריו בספר זה היו מפתיעים ומאתגרים, והציעו גשר שלא היה קיים עד אז בין פסיכותרפיה ללמידה. הוא האמין שמטרת שני התהליכים – טיפול והוראה – היא גדילה, צמיחה ומימוש עצמי, ובשניהם אישיותו של המטפל והמורה ("המאפשר") והיכולת לקבל, להעריך ולכבד את התלמיד הכרחיות להשגת המטרה. הקבלה זו אפשרה לעשות את "הקפיצה" מהקליניקה אל הכיתה, תוך שרוג'רס מתרגם מושגים ותהליכים לשפת החינוך, ובונה דגם שלם וסדור, אשר משמש עד היום בהצלחה את המסגרות שבחרו ליישמו.

בהקדמה לספר מסביר רוג'רס את מחויבותו הגדולה לחינוך בצד עיסוקו בפסיכותרפיה, כמרצה, מחנך וחוקר במשך כל שנות פעילותו. הוא מציג משנה סדורה ומעשית מאוד, למרות שהוא מפרט בספר גם היבטים עיוניים